

SAFHALARI MALUM
OLMADIKÇA BUGUNUN
MECHUL KALMAYA
MAHKUM OLDUGU
YAKIN TARİH.

ATATÜRK
VE
CELÂL BAYAR

Osmanlı Meclisinin SON TOPLANTISI

— 2 —

Ve bu ferdi hareketleri yapabilecek meb'uslar, milli mukavemetin nüvesini teşkil edecek harekete pişarlık etmek suretile büyük bir medeni cesaretle göstereceklerdir.»

Kâzım Bey mütereddit bir tavırla sordu:

«— Paşam. Mecliste bu hamiyet ve cesareti gösterecek ekseriyet olduğunu tahmin ediyormusunuz?»

Mustafa Kemal Paşa, Meb'usan Meclisinde tanıdığı isimler üzerinde bir zihni geçit resmi yapar gibi durdu:

«— Elbette birkaç hamiyet ve cesaret sahibi vatanperver meb'us, Türk Milletinin bu haksız ve seni emrivakileri kabul etmiyeceğini ilân etmek vatanseverliğini göstereceklerdir. Bunun aksini beklemek çok fecidir. Meclis sükût eder veya çok zayıf bir protestoda bulunursa, bu hal, vatanın diğer kısımlarının da işgali için müttefik hükûmetlere cesaret ve ümit verecektir. Beraber çıkalım Kâzım Bey, ben Cevat Pasayı zıvaret edeyim. Onda belki daha çok malûmat vardır. Sizinle de yine sık sık temas edelim. İnandırmasınız Kâzım Bey. Havatında ilk defa politikaya karışmak arzusunu duydum: Hem men yarın Mecliste hükûmete bir sual takriri vermek ve savia üzerinde hükûmetin izahat vermesini istemek, sonra da muazzam protesto mitingleri yapmak ve Türk Milletinin hövle bir emrivakîi asla kabul etmiyeceğini nasinen cihana ilân etmek... (Kâzım Dirîğin Atatürk'e ait hatıralarından.)

Mustafa Kemal Paşanın, hövle bir ihtimali gözönüne alarak, milli mukavemet ruhunu dünyaya ilân etmesini beklediği Osmanlı Meb'usan Meclisi ne haldevdi?

Saray'la Meclis arasında. Hükûmetle Meclis arasında derin görüş ayrılıkları var: Saraya ve Hükûmete hâkim olan ruh, ne kadar ağır sathlı olursa olsun, mütarekenin hükümlerini tamamen yerine getirmek ve Galib Devletlerin daha ağır şartlar ve hareketlerine sebep olabilecek en ufak bir ipucu vermemek. Muhakkakki, ne bahasına olursa takib edilmek istenen bu pasif ve milli hakimiyeti sıfıra indirmiş siyasetin esasında, Saray'ın ve ona bağlı hükûmetin kendisini korumak

“MİLLETİN BÜYÜK AZMİNİ CİHANA İLÂN ETMEK KARARINDAYIZ ...”

endişesi var. Meclis'te, azımsanmıyacak bir ekseriyette aynı fikirde... Bilhassa İstanbul'u mutlak bir ümitsizlik havası sarmıştır. Bir taraftan Mandacılar, öte yanda, muhtariyet peşinde olan gayri müslim ve gayri Türk olan unsurların gizli emelleri açığa vurulmuş gibidir. Mustafa Kemal Paşa endişesinde haklıdır: Acaba, Meb'uslar Meclisinden, temsil ettikleri milletin hakiki arzu ve menfaatlerini, milli haysiyet ve istiklâlini koruyacak bir ERKEK SES'i çıkabilecek midir?.

Roma'dan gelen haber yanlış değildi: 15 Mayıs 335 (1919) da İzmir itilâf devletlerinin muvafakatile Yunan ordusu tarafından işgal edildi. Fakat, Mustafa Kemal'in, Miralay Kâzım Bey'e bahsettiği MECLİS HADİSESİ, bu işgalden dokuz ay yirmi sekiz gün sonra vukua geldi.

Tarih, 13 Mart 1336 (1920) Osmanlı Meclisi meb'usunu, dördüncü devrei intihabesinin birinci içtimanı yapıyor. Reis, Erzurum milletvekili Celâlettin Arif Bey. Ruznamede, gelen evrak arasında bulunan iki protesto telgrafı var. Bunlar aynen okunuyor: «— Yunan kuvvetlerinin Salihliye terkarrübü üzerine duçarı muhaceret olan ahalinin ahvalini müsir ve Yunan askeri tarafından icra edilmekte olan mezalimden dolayvı protestovı mutazammın Salihli müdafaai hukuk reisi Zahit imzasile telgraf.» İkinci telgraf da, Aydın ve Mentese havalisi kuvav-ı millive kumandanı Demirci Mehmet Efe tarafından gönderilmiştir. Mahmut Celâl Bey (Celâl Bavar) söz aldı: «— Reis Bey. Zannederim ki, Aydın, Muğla, Denizli, Isparta, Burdur, Antalya, Karahisar livaları ve mülhakatından, milletin hukuk ve istiklâli müdafaaya âzim olduğunu bildiren ve heyeti merkeziye namına gönderilen bir telgraf vardır. Diğerleriyle kül teşkil eder. Heyeti umumiyesinin okunmasını ve bu milli hareket üye-

riner müzakere açılmasını talep ediyorum. (1)

Reis Celâlettin Arif Bey (Erzurum) — Efendim. Ekseriyet vardır. Celseyi açıyorum. Zabıtı sabık kıraat olunacaktır. Ondan sonra zatı âlinizin teklifini reye vazedeceğim. (Kâtib Husrev Bey — Trabzon — zabıt hülâsasını okuyor.)

Celâl Bey (Saruhan) — Reis Beyfendi... Maruzatım var. Ruznamemizde encümenlere havale edilecek ve birinci müzakeresi yapılacak maddeler var. Halbuki, evrakı vâride meyanında bulunan yukarıdaki üç telgraf, memleketin karşısında bulunduğu feci vaziyeti hülâsa etmektedir. Meclisi âlinin, bu mevzuu kemali cesaretle ele alarak, milletin kararı katisini cihana ilân etmek vazifei vataniyesi karşındayız. Bu kararımızı...

Sağdan bir ses — Neye istinat ederek?..

Celâl Bey (Saruhan) — devamla — Millete istinat ederek efendim... Bu kararımızı cihana ilân etmek ve milletin istiklâl ve hukukunu kendi desti vatanperveranesine almak kararı katisini tevit etmek vecibesi karşındayız. Bu itibarla, telgrafların tercihen okunmasını ve üzerlerinde müzakere açılmasını talep ediyorum.

Reis Celâlettin Arif Bey (Erzurum) — Arkadaşımız, telgrafların müstaceliyetle okunmasını ve üzerlerinde müzakere açılmasını teklif ediyorlar. Kabul edenler. Etmeyenler. Kabul edilmiştir. Şimdi, telgrafları okutuyorum efendim. (Kâtib Husrev Bey - Trabzon - telgrafları okur) «— 3 Mart 336 tarihinde Ödemiş cephesinde Kuvavı Milliye ile başladıkları hunzirane muhaberata sahne olan Bozdağ silsilesi üzerindeki, Söğütalanı, Başalanı, Birge deresini Tabakova, Halkapınar, Gölcük, Boğazardı, Cansu, Batanköy yaylalarına, Ödemiş ovasının her tarafından Yunan zulm ve itisafının sevkile iltica eden ve on iki aydanberi, hayatı bedbahtı içinde burada barınan

binlerce muhacirin, yeniden çıkarılacak muhacerete mecbur edilmişlerdir. Bozdağ, Teke, Ardçak, Gölcük köyleri tamamen ihrak edilmiştir. Hicrete takati olmıyan âcize ve zavalılar, bir taraftan kurşun ve gülle yağmurları altında diğer taraftan ika edilen yangınlar içinde itlâf edilmişlerdir. Ardıcak yaylasında esnayı hicrette Yunan askerleri tarafından yakalanan yüzlerce kadın, çoluk ve çocuk, genc ve ihtiyarlardan mürekkebe masum ve bedbaht bir kafiye, düşmanın, gaddar süngülerinin muntekim savletleriyle terki hayat etmişlerdir. Miktarları dört binden fazla olan Ödemiş havalisinin bu zavallı felâketzedeleri, ikinci defa olarak Alasehir ve havalisine iltica ederek muavenetten mahrum, sefaletle ve açlıkla pençeleşmekte ve ezilmektedirler. Yunanlıların Bozdağ silsilesi üzerinden Salihli'ye terkarrüb etmeleri sebebiyle Salihli ve civarının yirmibini mütecaviz halkı yoğunu, esya sadet ve refahını terkederek Yunan zulüm ve senaatlerinden azâde ve uzak kalmak emelile hicrete başlamışlardır. Alasehir ve Usak, vicdanı beşeriyeti lerezdarı hicab eden, kuvametnümün felâket arzeden muhacirlerle dolup hosalıdır. Salihli, Alasehir ve Usaka münteht olan yollar, dört gündemberi perisan, aç ve sefil kafilerin güzarişi hicradekârile mesbudur.

(Devamı var)

(1) Osmanlı Meclisinde ne birinci, ikinci, üçüncü Büyük Millet Meclisinde. Celâl Bayarın adı, Mahmut Celâl Bey (Saruhan) olarak geçer. Saruhan, malûmdır ki, Osmanlı hükûmeti zamanında ve 930 idarei Umumiyei Vilâyat Kanununa kadar, İzmir vilâyetine verilen isimdi. Bayar, Osmanlı Meclisinden yedinci Büyük Millet Meclisine kadar İzmir mebusu olarak hizmet etmiş, yedinci Mecliste, Demokrat Partiyi kurmak üzere, Halk Partisinden ve bu parti namzedi olarak secildiği İzmir milletvekilâinden istifa etmiş, sekizinci Mecliste de, İstanbul milletvekili olmuştur. Meclis zabıtlarından aunen yaptığımız iktihaslarda, Mahmut Celâl Bey (Saruhan) olarak adı geçen zat, Celâl Bayardır.

